

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Палюха Андрія Ігоровича на тему «Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Аналіз міжнародних документів у сфері прокурорської діяльності та статусу прокурорів засвідчує, що органи прокуратури розглядаються міжнародним співтовариством, у першу чергу, в контексті саме кримінального провадження. У розумінні держав ЄС прокурори представляють органи державної влади, які від імені всього суспільства і в публічних інтересах гарантують застосування права там, де порушення закону тягне за собою кримінально-правову санкцію, враховуючи і права людини, і необхідність ефективної системи кримінальної юстиції.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України саме на прокурора покладається обов'язок організації процесу досудового розслідування, визначення його напрямів, координація проведення процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення дотримання під час кримінального провадження вимог законів України. Така нормативна модель прокурорської діяльності повинна забезпечити охорону прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, законність кримінальної процесуальної діяльності слідчих та оперативних підрозділів, оскільки прокурор спрямовує досудове розслідування, має постійний доступ до процесуальної інформації, обізнаний про ключові рішення, що приймаються слідчим, своєчасно усуває порушення закону та здатен забезпечити якість доказування.

Як слушно зазначає дисертант, багатетапність досудового розслідування, конституційні функції прокуратури, пріоритетна роль прокурора у кримінальному провадженні, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, зумовлюють широкий спектр його повноважень.

При цьому під час реалізації вказаних повноважень виникає багато спірних питань, які не набули чіткої законодавчої регламентації. Викладене обумовлює необхідність проведення дослідження участі прокурора в доказуванні під час досудового розслідування, порівняння міжнародного досвіду і вітчизняних напрацювань в окресленому напрямі з метою забезпечення подальшого ефективного розвитку процесуального керівництва з урахуванням європейських стандартів.

Актуальність обраної теми обумовлена також і тим, що опубліковані наукові праці, у яких комплексно досліджувалися б питання участі прокурора в доказуванні під час досудового розслідування, відсутні, існують лише окремі розробки, які в різних аспектах висвітлюють зазначені питання.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Робота Палюха А.І. пов'язана з загальнонаціональними та відомчими науковими програмами й виконана з урахуванням Стратегії реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року №276/2015, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. Дисертацію підготовлено згідно з Планом науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Структура дослідження, запропонована Палюх А.І., достатньо обґрунтована та логічно побудована, а його результати є аргументованими і переконливими.

Дисертант використав достатню кількість наукової літератури, в тому числі зарубіжної, з питань діяльності прокурора у кримінальному провадженні. У своїй роботі автор критично ставиться до деяких положень публікацій, на сторінках дисертаційного дослідження веде коректну полеміку з іншими вченими-процесуалістами.

Необхідно зазначити, що методологія дослідження побудована правильно та передбачає використання апробованої системи методів (серед яких: філософські, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні).

Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети наукового пошуку має чіткій і зрозумілий вигляд та цілком відповідає загальним вимогам. Завдання та мета наукової праці автором в цілому досягнуті.

Дисертаційне дослідження має належну емпіричну базу, яка включає аналітичні та статистичні дані про стан прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, матеріали 200 кримінальних проваджень з січня 2013 до липня 2015 років, матеріали практики Європейського суду з прав людини, результати опитування 60 працівників місцевих прокуратур Львівської області та 150 слідчих органів Національної поліції у Львівській області. Окрім того, в процесі дослідження автором використано більш ніж двадцятирічний особистий досвід роботи в органах прокуратури.

Дисертаційна робота ґрунтується на нормативно-правовій базі, яку складають міжнародно-правові норми, законодавство України та зарубіжних країн, практики Європейського суду з прав людини, відомчі нормативно-правові акти.

Таким чином, обґрунтованість і достовірність отриманих дисертантом результатів, висновків та пропозицій забезпечена завдяки використанню широкого кола наукових джерел, емпіричної бази, різноманітних методів наукового і практичного дослідження поставлених завдань.

Наукова новизна положень, висновків, які виносяться на захист.

Дисертація Палюха А.І. є одним із перших комплексних досліджень участі прокурора в доказуванні під час досудового розслідування після прийняття чинного КПК України та Закону України «Про прокуратуру». Вона містить значну кількість наукових положень, висновків та рекомендацій, вперше запропонованих у кримінально-процесуальній науці, здійснює розвиток попередніх досліджень цієї проблеми.

У дисертації сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, які, на наш погляд, характеризуються новизною та сукупно допомагають вирішити ряд важливих теоретичних і практичних проблем.

1. Заслугове на увагу позиція здобувача щодо удосконалення поняття форми участі прокурора у доказуванні під час досудового розслідування, під яким він пропонує розуміти особливі способи здійснення прокурором пошуково-пізнавальної діяльності, що полягають у вчиненні безпосередньо ним слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій або даванні вказівок чи доручень слідчому, керівнику органу досудового розслідування, оперативному підрозділу, спрямованих на збирання, перевірку доказів з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження. Як наслідок, автор запропонував диференціацію безпосередньої та опосередкованої форм участі прокурора у доказуванні під час провадження досудового розслідування.

2. На думку офіційного опонента, правильною є позиція автора про доцільність вживання терміну «підстави повідомлення про підозру» замість «випадків повідомлення про підозру» і тлумачення їх як такого правового явища, на якому базується прийняте рішення, оскільки за чинним КПК України, не вбачається, що затримання особи чи застосування запобіжного заходу є тими обставинами, на яких базуватиметься прийняття рішення про повідомлення про підозру. Власне єдиною можливою підставою для повідомлення про підозру має бути достатня сукупність доказів, що дасть можливість прокурору чи слідчому поза розумним сумнівом робити обґрунтований висновок про винуватість особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення.

3. Офіційний опонент підтримує запропоноване дисертантом положення про необхідність надання прокуророві можливості особисто проводити допит підозрюваного у деяких випадках, а саме під час: перевірки заяви про необ'єктивність слідчого і використання ним незаконних методів проведення допиту; відмови підозрюваного від дачі показань слідчому; заяви відводу слідчого; клопотання підозрюваного про проведення допиту прокурором.

4. Важливим для науки кримінального процесу є те, що дисертантом запропоновано авторський підхід до удосконалення таких понять, як: «кримінальне переслідування», «повідомлення особі про підозру», «достатність доказів при повідомленні особі про підозру».

5. Заслугове на увагу позиція здобувача щодо внесення змін та доповнень до чинного КПК України, зокрема:

– включення до ст. 276 КПК України, що визначає достатність доказів при повідомленні особі про підозру як наявність такої їх сукупності, яка приводить прокурора, слідчого до єдино можливого висновку про вчинення кримінального правопорушення певною особою за відсутності при цьому обставин, що виключають злочинність діяння.

– доповнення частини 1 ст. 3 КПК України п. 9-1 такого змісту: «Кримінальне переслідування – це процесуальна діяльність прокурора, слідчого зі встановлення події кримінального правопорушення, особи, котра його вчинила, інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, та забезпечення притягнення її до відповідальності у встановленому законом порядку»;

– виключення положення п. 4 ч. 1 ст. 177 КПК України, оскільки, на думку дисертанта, воно сформульовано законодавцем з порушенням логічної побудови структури норми, відтак її змістовне невизначене наповнення уможливорює в судово-слідчій практиці необґрунтоване розширення меж тлумачення та зловживання;

- виключення пп. 3–4 із ч. 1 ст. 177 КПК України як таких, що охоплюються за своїм змістом пп. 1 та 5 ч. 1 ст. 177 КПК України.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертація має чітку структуру: композиційно складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, з яких: основний текст – 165 сторінок, список використаних джерел – 28 сторінок (275 найменування), 6

додатків – 12 сторінок. Дисертант виконав вимоги, що висуваються МОН України до цього виду наукових праць.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, задачі, об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, а також форми апробації одержаних результатів.

Розділ 1 «Прокурор як суб'єкт доказування у кримінальному провадженні» складається із трьох підрозділів. У ньому дисертантом послідовно досліджено історичний розвиток процесуальних повноважень прокурора у досудовому кримінальному провадженні.

Досліджено наукові підходи вчених до розуміння процесуального керівництва досудовим розслідуванням, зроблено спробу зіставлення функцій обвинувачення і кримінального переслідування, які прокурор виконує під час досудового розслідування.

Наголошено на необхідності дослідження особливостей реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень у ключових напрямках кримінальної процесуальної діяльності, одним із яких є доказування у кримінальному провадженні.

У **Розділі 2 «Форми участі прокурора у доказуванні під час досудового розслідування»**, який складається із чотирьох підрозділів, увагу приділено поняттю та системі форм участі прокурора у доказуванні, безпосередній формі участі прокурора у збиранні і перевірці доказів, дорученням та вказівкам прокурора у кримінальному провадженні як формі участі в доказуванні та оцінці прокурором окремих видів доказів.

Обґрунтовано, що призначення експертизи особисто прокурором імовірно здебільшого у тих випадках, коли він бере участь в огляді місця події. Доцільність призначення експертизи прокурором очевидна в особливо складних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, за недостатності досвіду і кваліфікації у слідчого.

Досліджуючи доручення та вказівки прокурора у кримінальному провадженні зроблено висновок про те, що вони є важливим засобом

забезпечення швидкості, повноти та неупередженості усунення прогалин при збиранні доказів.

Дисертантом встановлено, що істотну роль у підвищенні ефективності розслідування виконує саме сама оцінка прокурором окремих видів доказів та їх процесуальних джерел, яка має бути спрямована на визначення обґрунтованості проведення процесуальної дії, відповідності її змісту пізнавальній меті кримінального провадження.

У Розділі 3 «Діяльність прокурора в доказуванні обставин, що обґрунтовують прийняття окремих процесуальних рішень», що складається з двох підрозділів, автором досліджено участь прокурора в доказуванні у зв'язку з повідомленням особі про підозру та обставин, які обґрунтовують застосування запобіжних заходів.

Досліджуючи участь прокурора у зв'язку з повідомленням про підозру констатовано, що повідомлення про підозру ймовірно тільки тоді, коли у кримінальному провадженні буде зібрана така сукупність доказів, яка дасть можливість прокурору чи слідчому поза розумним сумнівом робити обґрунтований висновок про винуватість особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення.

Доведено, що при застосуванні запобіжних заходів доцільно оперувати доказами, які встановлюють факт настання події, яка відбулася в минулому періоді часу та таких, що встановлюють можливість настання майбутньої події.

Розглядаючи ризики при застосуванні запобіжних заходів запропоновано поділити їх на дві категорії, а саме: на ті, які прямо не впливають на формування доказів у вже розпочатому кримінальному провадженні та ті, за яких підозрюваний, обвинувачений можуть істотно впливати на формування доказів у кримінальному провадженні шляхом знищення, схову, спотворення речей чи документів, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, незаконного впливу на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні.

Зроблені Палюхом А.І. наукові **висновки** мають вагому аргументацію, належним чином є обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності. Крім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які сукупно забезпечують цілісність проведеного дослідження.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням самої дисертації і відповідає зазначеній спеціальності 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Одержані автором результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у різних аспектах правової діяльності. Вся сукупність теоретичних і практичних висновків дослідження Палюха А.І. свідчить про те, що вони є певним внеском не лише у науку кримінального процесу, а й практичну діяльність.

Сформульовані в дисертації положення, висновки й пропозиції можуть бути використані у:

– у *науково-дослідній діяльності* – для подальших досліджень питань діяльності прокурора у досудовому кримінальному провадженні;

– у *практичній діяльності* слідчих підрозділів (акт впровадження у практичну діяльність прокуратури Львівської області від 21.02.2016 № 3);

– в *освітньому процесі* – під час проведення лекційних та практичних занять для слухачів, при підготовці підручників, викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес» і «Теоретичні проблеми кримінального судочинства» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 15.01.2016р. № 2/1).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях, зміст і характер яких відповідають вимогам, встановленим МОН України, а також виступах дисертанта з доповідями основних положень дисертації

на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації.

Основні теоретичні висновки і практичні пропозиції, що містяться у дисертації, сформульовано у семи наукових статтях, одна – у зарубіжному виданні, які опубліковано у наукових фахових виданнях, та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, звернемо увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту.

1. Видається спірним, а отже таким, що потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо викладу у першому підрозділі дисертації стану дослідження функцій прокурора у досудовому кримінальному провадженні. На думку офіційного опонента, зміст матеріалу цього підрозділу явно виходить за межі предмету дослідження, оскільки тема дисертації називається «Участь прокурора у доказуванні під час здійснення досудового розслідування».

2. Підрозділ 1.2 «Процесуальне керівництво як основа доказової діяльності прокурора під час досудового розслідування» присвячений зокрема проблемі організації та здійснення нагляду за діяльністю слідчого, зокрема, щодо встановлення обставин предмета доказування. У висновках до підрозділу автор робить висновок, про те, що запроваджений чинним КПК України нагляд прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням є основою формування управлінських відносин між прокурором як процесуальним керівником у конкретному кримінальному провадженні та слідчим, що його розслідує (с.59 дисертації). На нашу думку, доцільно додатково обґрунтувати під час захисту, чому автор дослідження процесуальне керівництво прокурора зводить лише до управлінських відносин, залишаючи поза увагою відносини, що виникають внаслідок реалізації наглядової функції, зокрема за дотриманням законності в діях та рішеннях слідчого.

3. Підрозділ 2.4 автор назвав «Оцінка прокурором окремих видів доказів як форма участі в доказуванні». На думку офіційного опонента, таке формулювання є невірним, оскільки, по-перше оцінка доказів є не формою, а елементом процесу доказування, а по-друге недостатньо зрозумілим видається, чому автор роботи зупинився лише на окремих видах доказах, а не дослідив процес оцінки усіх передбачених законом джерел доказів.

4. Недостатньо обґрунтованим в дисертації є залишення поза увагою дисертанта питання щодо формулювання прокурором обвинувачення. Адже це фактично ключове рішення, яке приймається у стадії досудового розслідування і, очевидно, воно безпосередньо пов'язане з його діяльністю як суб'єкта доказування. Тому, на нашу думку, у підрозділі 3.1. авторіві слід було б приділити увагу питанню складання прокурором обвинувального акта чи іншого процесуального документа, яким закінчується досудове розслідування.

5. У підрозділі 3.2. дисертації недостатньо вдало викладений матеріал щодо участі прокурора у доказуванні обставин, які обґрунтовують застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Фактично автор не деталізував участь прокурора у процесі прийняття рішення про застосування конкретних запобіжних заходів, а виклав матеріал про загальний порядок їх застосування.

Крім того, доцільно було б дослідити питання участі прокурора у доказуванні підстав застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження.

6. Видається недостатньо вдалим формулювання висновків за номером п'ять та вісім, які стосуються поняття кримінального переслідування (с.164-165 дисертації). Фактично автором, певним чином, продубльовано авторське визначення формулювання теоретичного поняття «кримінальне переслідування» і пропозиції щодо нормативного визначення цієї правової категорії.

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертації, яка, очевидно, буде продовжена

під час її публічного захисту. Але висловлені опонентом зауваження переважно мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на високу позитивну оцінку дисертації.

Основні положення дисертації ідентично викладені в авторефераті. Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації переважно знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях з теми дисертації і є вагомим внеском дисертанта у розвиток кримінальної процесуальної науки, а також цінним порадином для правників у сфері кримінального процесу та криміналістики.

Опубліковані дисертантом праці також відображають актуальність обраної теми дослідження, належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, а також їх певну новизну і достовірність.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Палюха Андрія Ігоровича на тему: «Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування» є завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 зі змінами та доповненнями від 19 серпня 2015 року, а її автор – Палюх Андрій Ігорович на основі її прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Директор Інституту післядипломної освіти
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України**

Л.Д. Удалова